

נס וטבע

תנו רבנן: מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו. אמר רב יוסף: בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה! אמר לו אביי: אדרבה, כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית! אמר רב יהודה: בא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם, שנשתנו עליו סדרי בראשית. אמר רב נחמן: תדע, דמתרחיש ניסא ולא אברו מזוני. (שבת נג:)

ר' יוסי דמן יוקרת... יומא חדא הוו אגרי ליה אגרי בדברא (יום אחד היו לו פועלים במדבר). נגה להו ולא אייתי להו ריפתא (התאחר, ולא הביא להם עדיין את סעודתם). אמרו ליה לבריה: "כפינ!" (אמרו הפועלים לבנו: רעבים אנחנו!). הוו יתבי תותי תאינתא (היו יושבים תחת תאנה). אמר: "תאנה! תאנה! הוציאי פירותיך ויאכלו פועלי אבא!". אפיקו (הוציאה התאנה פירותיה) ואכלו. אדהכי והכי אתא אבוה (בנתים בא אביו). אמר: "לא תנקטו בדעתי. דהאי דנגהנא אמצוה טרחנא, ועד השתא הוא דסגאי" (אל תקפידו עלי, כי טרחתי במצוה, ועד עכשיו התעכבתי בה). אמרו ליה: "רחמנא לישבעך כי היכי דאשבען ברך" (שה' ישיביע אותך כפי שהשביענו בנך). אמר להו: "מהיכא?" (מהיכן). אמרו הכי והכי הווה מעשה (כך וכך היה המעשה). אמר לו: "בני! אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה, יאסף שלא בזמנו!". (תענית כד ע"א)

דאמר רבי ינאי: לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס, שמא אין עושין לו נס, ואם תימצי לומר עושין לו נס - מנכין לו מזכיותיו. אמר רב חנן: מאי קרא - דכתיב (בראשית לב): "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת". (מסכת תענית דף כ ע"ב)

תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו, ונמלך עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא, ונמנע אותו חסיד ולא גדרה. ונעשה לו נס, ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. (שבת קנ ע"ב)

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים. אין בהם טבע ומנהגו של עולם (רמב"ן שמות פרק י"ג, ט"ז).

נס למעלה מנס / שיחת הרבי מלובביץ' לפרשת תזריע תשמ"ט

בין טבע לנס

ההבחנה שבין טבע לנס מובנת גם מפירוש תיבות אלו עצמן, טבע ונס: טבע הוא מלשון "טבעו בארץ שעריה" (איכה ב, ט), ומשמעות המלה "טבע" היא שהכח האלקי שמנהיג את העולם הוא בהעלם ("טבעו"), ובהשקפה שטחית נראה כמו שעולם כמנהגו נוהג. נס הוא מלשון רוממות והתנשאות כמו שכתוב "ארים נסי" (ישעיהו מט, כב) "כמו הנס על ההרים" דגל שמתנופף למעלה, על ההרים. בהנהגה נסית הכח האלקי הוא בגלוי. ועד שרואים איך שהוא על ההרים, כהר שלמעלה משטח הארץ ונס הוא על ההרים - למעלה מההרים, המורה על גילוי אלקות שלמעלה מהגבלת הנהגת הטבע בעולם.

מהו ההפרש שבין נס לטבע, הרי שניהם ע"י הקב"ה הם?

(הרב אליהו דסלר זצ"ל, מכתב מאליהו חלק ג' עמוד 177)

הטבע הוא שנתן הבורא חוק בבריאה שתתנהג בהנהגה מוגבלת של סיבה ומסובב. כגון: התבואה - החרישה, הזריעה, ההשקיה הם הסבות הטבעיות הגורמות לגידול התבואה. אבל השאלה היא: הרי לא נדע המהלך למה הסיבה מסבבת המסובב, ורק נדע שכך הוא תדיר. האם אין זה באמת נס תדירי - אלא שהורגלנו בו?

ונצייר נא לנו: אילו ראינו קבר אשר המת שנקבר בו כבר נאכל כל בשרו ויהי לעפר, והנה לאט לאט מעומק הקבר מתחיל לצמוח גוף אדם ועולה דרך הקרקע, והקבר נפתח ויוצא אדם חי ככל החיים, מה היינו אומרים לזה? האם אין זה נס גדול של תחיית המתים? ואם-כן למה לא נבחין בנס זה גם בתבואה, הנזרעת בארץ, והזרע נרקב לגמרי, ואחר-כך מתחיל לצמוח מתוך הריקבון, האם אין זה נס של תחיית המתים ממש, בלי הפרש? בודאי כן הוא, אבל ההפרש, שלתחיית המתים של אנשים לא הורגלנו, ולתחיית המתים של התבואה הורגלנו. אילו היינו רגילים להפך, היינו קוראים לתחיית המתים שבבית הקברות - טבע, ולתחיית המתים שבזרעים היינו קוראים - נס.

אבל האמת היא, כי אין בין טבע לנס כלום: הכל נס הוא; כל העולם כולו אין לו שום סיבה זולת רצונו יתברך, ורצונו היינו מעשיו והנהגתו, כי כל אשר ברצונו מתהווה מאליו, רק זה שאנו קוראים לו נס היינו רצון שיתהווה עניין שלא הורגלנו בו, וממילא החידוש פועל בנו להתעורר ולראות בו את יד ה'. וזה אשר אנו קוראים טבע הוא אשר רצונו יתברך שיתמיד אופן אחד אשר נהיה מורגלים בו, ויהיה מקום לנסות את האדם, אם גם בכזה יראה אך את רצון ה' לבד, או יחשוב כי מסר ה' כוחות לטבע - ושבתוך הטבע יש גם לאדם עצמו כוח לפעול בדרך סבה ומסובב. ולפי-זה הטבע אינו במציאות כלל, אלא רק כאחיזת עיניים לאדם, שיהיה לו מקום לטעות וגם לבחור באמת.

...יש מסתכל לתוך הבית דרך חור מנעול שבדלת, ויראה עט כותבת, ולא יראה את האדם - וידמה שהעט כותבת בעצמה. כך הוא הכופר, שיחשוב שהטבע פועלת בעצמה. אבל כשפותח הדלת, יראה את האדם הכותב; כך המאמין יראה שהקב"ה הוא העושה והמסבב את הכל, וכל הסיבות ומעשי בני-אדם הם אצלו כמו עט ביד כותב, אשר ישתמש בכולם לתכלית אשר ירצה.

השם "טבע" הוא ביטוי המכסה בשטחיות נוראה את החכמה הנוראה הגלומה בתוך הבריאה, שלא ייתכן בשום אופן שבעולם שמהלך "טבעי" בלי רוח חיים וכלי מגמה תכליתית יברא עולם נפלא כזה. אין אווילות גדולה ממחשבה זו! חוקר הטבע הגשמי מחפש תשובה לשאלות הבאות: איך, כמה והיכן? אולם אינו יכול לענות על השאלה: למה ומדוע מתנהג הטבע כפי שהוא מתנהג? הלא יש מי שדואג שהכוכבים ינועו במסילותם, יש מי שדואג שריכוז החמצן ושכבת האוזון ישארו בצורה קבועה, באותו אופן מתרחשים כל התהליכים, הגדולים והקטנים, הקבועים וברי ההישנות, אשר בלשונו קרויים "טבע" - שמשמעו הרגל.

מהלך :

השיעור עסק בשאלה מהו נס- ומתוך כך- מה ההבדל בין נס לטבע.

ההגדרה הרגילה של נס- התערבות כח עליון ופריצה של הטבע וחוקיותו- כמו קריעת ים סוף, המן, שמש בגבעון דום, תחיית המתים וכו'.

היכן עובר הגבול? מתי משהו נחשב פריצה ומתי לא? האם גם הטבע הוא נס?

הלימוד היה דיונים מתוך המקורות-

א. הסיפור על האיש שהניק את בנו- האם נס זה טוב? מה זה אומר על האדם שנעשה לו נס ? מהי הדרגה הגבוהה ביותר של ההתגלות האלוקית- בנס, בפריצה, בשינוי, או דווקא כשהכל פועל כרגיל ואני מקבל את כל צרכי מהטבע?

ב. הסיפור על הנס שנעשה בתאנה והגמרא שאחריו- הבעייתיות שבעשיית נס- הסיפור הזה מעלה הרבה נקודות חשובות- הנס כהטרחת הקב"ה, הנס כמיעוט הזכויות המגיעות לאדם- נס הוא ברירת מחדל, רק אם אין ברירה, לא משהו שמבקשים בפשטות. חוסר הסבלנות- הן כלפי האב המאחר והן כלפי התאנה שטרם הוציאה פירות, היחס בין השתדלות אנושית לבקשת עזרה שמיימית. על פי גמרא זו הטבע הוא לא משהו שיש עניין לשבור אותו, אלא ישנו רצון אלוקי שהטבע יתקיים.

ג. הסיפור על החסיד שלא חילל שבת- לוקח את הדברים למקום אחר. הנס כחסד אלוקי. אותו אדם עשה מעשה שלפנים משורת הדין, אף הקב"ה גומל לו במעשה שלפנים משורת הדין (הטבע= בגימטריא- אלוקים- שם של דין) בפריצת הטבע. הסבר למה הוא נהג לפנים משורת הדין :

ריטב"א על דף זה:

ונמלך לגדרה פי' שחישב בשבת לגדרה ונזכר שהוא שבת ונמלך ולא גדרה כלומר קנס עצמו שלא לגדרה לעולם מפני שחישב בשבת לגדרה ואע"פ שחישב כן בשוגג שהיה סבור שהיה חול ולפיכך זכה ונעשה בו צלף וכו'

ד. רמב"ן בסיסי כאן- הכל נס. יש ניסים גלויים ויש ניסים נסתרים וכל הטבע הוא נס אחד גדול (יש החולקים על אמירה זו של הרמב"ן- שלפיו בעצם אין טבע- למשל הרמב"ם)

ה. הרבי מלובביץ'- ההבדל בין נס לטבע

והמכתב מאליהו- בהמשך לרמב"ן- הכל בראש. השאלה אם משהו הוא נס או לא זה תלוי בהכרה של האדם ובאופן ההבטה שלו על הדברים.

